

İmaməliyev Hüseyn Qeyrət oğlu,

Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi və tarixi kafedrasının
“Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi və tarixi” ixtisası üzrə II kurs magistrantı

E-mail: iguseyn130@gmail.com

UOT 340.1:342

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.045.2026.351>

HÜQUQYARATMA ANLAYIŞININ KONSEPTUAL ƏSASLARI: DOKTRİNAL YANAŞMALAR VƏ İNSTİTUSİONAL MAHİYYƏT

Açar sözlər: *hüquqyaratma, epistemoloji yanaşma, temporal aspekt, legitimlik, proaktiv tənzimləmə, sübuta əsaslanan yanaşma, konstitusiyaya ədalət mühakiməsi, rəqəmsal transformasiya, funksiya, prosessuallıq.*

Ключевые слова: *правотворчество, эпистемологический подход, темпоральный аспект, легитимность, проактивное регулирование, подход, основанный на доказательствах, конституционное правосудие, цифровая трансформация, функция, процессуальность.*

Keywords: *law-making, epistemological approach, temporal aspect, legitimacy, proactive regulation, evidence-based approach, constitutional justice, digital transformation, function, procedural nature.*

I. Giriş

Azərbaycan Respublikasının “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiyaya Qanununda hüquqyaratma anlayışının normativ təsbiti yoxdur. Bu hal doktrində ikili nəticə doğurur: elmi şərh üçün imkan yaratsa da, vahid nəzəri çərçivənin formalaşmasını çətinləşdirir. Mövcud təriflərin çoxluğu problemin mahiyyətini – hüquqyaratmanın hüquq nor-

malarının hazırlanması, qəbulu, dəyişdirilməsi və ləğvi ilə bağlı fəaliyyətlərin geniş spektrini əhatə edən mürəkkəb institut olmasını – tam əks etdirmir. Mövcud doktrinə hüquqyaratmanı əsasən sosiologiya, siyasət elmi və ya hüquq texnikası baxımından izah edir. Lakin bu institutun dərinliklərində epistemoloji sual gizlənilir: qanunverici sosial reallığı necə bilir və bu biliyi normativ formaya necə çevirir? Hüquqyaratma mahiyyətə reallığın konseptual modeləşdirilməsi prosesidir – burada empirik faktlar (məsələn, iqtisadi göstəricilər, cinayət statistikas) hüquqi kateqoriyalar vasitəsilə interpretasiya olunur və normativ proqnoza çevrilir. Bu baxımdan, hər bir hüquq normasının arxasında qanunvericinin dünyagörüşü, dəyər prioritetləri və idrak sərhədləri dayanır. Məqalə bu epistemoloji ölçünü – hüquqyaratmanın “necə bilmə” və “necə qərar vermə” mexanizmlərini – konseptual təhlilə daxil etməyi təklif edir. Məqalənin məqsədi doktrinal yanaşmaları sistemləşdirərək, hüquqyaratma anlayışının konseptual əsaslarını vahid metodoloji çərçivədə təqdim etməkdir.

II. Əsas hissə

Hüquqyaratmanın mahiyyətini dərk etmək üçün semantik yanaşma (termini “hüquq” və “yaradıcılıq” sözlərinin birləşməsi kimi “hüququn yaradılması” mənasında izah edən yanaşma)

yetərli deyil. Bu, terminin mənşəyini göstərsə də, onun tənzimləyici rolunu açmır. Hüquqyaratmanın izahında mühüm məqamlardan biri onun yalnız normativ nəticə deyil, həm də idrak (epistemoloji) proses kimi qiymətləndirilməsidir. Bu baxımdan hüquqyaratma ictimai münasibətlərin sadəcə hüquqi formaya salınması deyil, həmin münasibətlərin mahiyyətinin öyrənilməsi, sistemləşdirilməsi və hüquqi kateqoriyalar vasitəsilə yenidən qurulması prosesidir. Belə yanaşma hüquqyaratmanı reallığın mexaniki əksi kimi deyil, onun hüquqi interpretasiyası və konseptual modelləşdirilməsi kimi dərk etməyə imkan verir. Tədqiqat normativ-funksional analizə keçməlidir ki, bu da hüquqyaratmanın mexaniki norma istehsalı deyil, ədalət, hüquqi təhlükəsizlik və qanunun aliliyi kimi dəyərlərə xidmət edən məqsədyönlü fəaliyyət olduğunu mərkəzə qoyur. Hüquq nəzəriyyəsində hüquqyaratma normativ aktın qəbul edilməsi ilə məhdudlaşmayan fəaliyyət kimi səciyyələndirilir. Bu yanaşmaya görə, hüquqyaratma hüquqi iradənin formalaşması, normativ məzmunun işlənməsi və normativ aktın strukturlaşdırılması mərhələlərini əhatə edir [7]. Həmçinin nəzəriyyə iki əsas istiqamət formalaşmışdır: dar (prosedur) və geniş (funksional) yanaşma. Dar yanaşmaya görə, hüquqyaratma hüququn formalaşması prosesinin yalnız normativ tənzimlənən yekun mərhələsidir – layihəyə hüquqi qüvvə verilməsi (juridizasiya). Bu yanaşma prosessual xarakteri vurğulasa da, üç ciddi qüsura malikdir: birincisi, hazırlıq mərhələsinin normativ tənzimlənməsi genişləndikcə bu kriteriya öz mənasını itirir; ikincisi, hüquqyaratmanı ehtiyacın təhlili və proqnozlaşdırma kimi vacib komponentlərdən məhrum edir; üçüncüsü, məqsədi – tənzimləməni – nəzərdən qaçırır. Geniş yanaşma isə hüquqyaratmanı hüququn formalaşması ilə eyniləşdirir. Bu yanaşma hüquqyaratmanı uzunmüddətli intellektual-analitik proses kimi qəbul etsə də, iki anlayış arasında keyfiyyət fərqlərini silir və “sosioloji ilkinlik” modelini uni-

versal hesab edir. Müasir şəraitdə normativ qaydaların çoxu konstitusion tələblər, beynəlxalq öhdəliklər, elmi-texniki inkişaf və ya dövlət siyasəti nəticəsində yaranır, heç də cəmiyyətin dərinliklərində kortəbii formalaşmır. Hər iki ifrat yanaşma göstərir ki, hüquqyaratmanın adekvat tərifini onun həm maddi, həm də prosessual komponentlərini eyni dərəcədə nəzərə almalıdır.

Hüquqyaratmanı onun funksiyaları baxımından təhlil etmək, bu mürəkkəb institutun mahiyyətini dərk etmək üçün mühüm metodoloji yanaşmadır. Hüquqyaratma üç əsas funksiyayı yerinə yetirir: tənzimləmə (ictimai münasibətlərin normativ çərçivəyə salınması), sistem yaradıcılığı (vahid iyerarxik normativ bazanın formalaşdırılması) və dinamik yenilənmə (dəyişən şəraitə uyğun normaların dəyişdirilməsi, əlavə edilməsi, ləğvi). Köməkçi funksiyalar (ehtiyacın təhlili, konsepsiyanın işlənməsi, ekspertiza, layihələndirmə, ictimai müzakirə, juridizasiya, dərc, monitoring) bu üç əsas funksiyanın həyata keçirilməsinə xidmət edir. Bu funksiyaların vəhdəti hüquqyaratmanın institusional fəaliyyət olduğunu göstərir.

Bununla yanaşı, hüquqyaratma fəaliyyətinin təhlili onun potensial risklərini də nəzərə almağı tələb edir. Qeyri-adekvat və ya zəif əsaslandırılmış hüquqyaratma hüquqi sistemdə kolliziyaların artmasına, normativ inflyasiyaya və hüquqi müəyyənliyin zəifləməsinə səbəb ola bilər. Bu baxımdan hüquqyaratma yalnız yaradıcı deyil, eyni zamanda məsuliyyətli fəaliyyət kimi çıxış edir və hər bir normativ qərarın mümkün sosial və hüquqi nəticələrinin əvvəlcədən qiymətləndirilməsini zəruri edir.

Hüquqyaratma prosesinin çox vaxt nəzərdən qaçırılan nəzəri ölçüsü onun müvəqqəti rejimi, başqa sözlə normativ tənzimləmənin sürəti ilə keyfiyyəti arasındakı qarşılıqlı asılılıqdır. Qanunverici orqan bir tərəfdən ictimai münasibətlərin tənzimlənməsinin təxirəsalınmazlığı, digər tərəfdən isə normativ aktın hərtərəfli hüquqi eks-

pertizası, ictimai müzakirəsi və kolliziya risklərinin minimuma endirilməsi üçün zəruri olan kifayət qədər vaxt arasında tarazlıq yaratmaq məcburiyyətindədir. Təcili qəbul edilmiş normativ aktlar çox vaxt hüquqi qüvvənin proqnozlaşdırıla bilməməsi, daxili ziddiyyətlər və sonradan düzəliş tələb edən boşluqlar riskini daşıyır. Əksinə, həddindən artıq uzanmış qanunvericilik prosesi isə normativ aktın qəbul edildiyi andan etibarən sosial realıqla uyğunsuzluğa düşməsi təhlükəsi yaradır. Müasir hüquq nəzəriyyəsində bu dilemma sürətli qanunvericilik institutunun, müddətli normalar mexanizminin və normativ təsirin əvvəlcədən qiymətləndirilməsi vasitələrinin inkişafına səbəb olmuşdur. Bu alətlər hüquqyaratmanın klassik mərhələli və prosesual anlayışına dinamik keyfiyyət, yəni dəyişən ictimai münasibətlərə uyğunlaşma qabiliyyəti gətirir.

Hüquqyaratma prosesinin legitimliyi məsələsi son dövrlərin beynəlxalq tənzimləmə siyasətində mərkəzi mövzulardan birinə çevrilmişdir. OECD-nin 2021-ci il “Tənzimləmə Siyasəti Outlook” hesabatında qeyd edildiyi kimi, müasir dövrdə qayda-qanunların hazırlanması prosesində maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi (stakeholder engagement) və şəffaflıq prinsiplərinə əməl edilməsi tənzimləmə keyfiyyətinin vacib şərtləridir. Hesabata görə, OECD ölkələrinin yalnız dördü birindən azı vətəndaşları və biznesləri siyasətin ilkin mərhələlərində sistemli şəkildə məsləhətləşmələrə cəlb edir [8]. Bu göstərici hüquqyaratmanın legitimlik potensialının reallaşdırılmasında ciddi boşluqların mövcudluğunu üzə çıxarır. Eyni zamanda, Dünya Bankının “GovTech Maturity Index” (2022) hesabatı vurğulayır ki, rəqəmsal transformasiya və məlumat əsaslı yanaşmalar dövlət idarəçiliyinin əsas prioritetinə çevrilmişdir. Bu çərçivədə hökumətlər qabaqcıl analitik alətlərdən və proqnozlaşdırma modellərindən istifadə etməklə, əsas dövlət sistemlərinin təkmilləşdirilməsi, onlayn

xidmətlərin göstərilməsi, vətəndaşların rəqəmsal cəlb edilməsi istiqamətində çalışırlar [9]. Beləliklə, hüquqyaratmanın legitimliyi təkcə daxili hüquqi mexanizmlərlə deyil, həm də beynəlxalq standartlara uyğunluq, rəqəmsal idarəçilik bacarıqları və sosial konsensusun formalaşdırılması ilə ölçülməlidir. Müasir dövlətlərin hüquqyaratma strategiyalarında bu beynəlxalq təcrübələrin mənimsənilməsi normativ aktların keyfiyyətinin yüksəldilməsi və ictimai etimadın bərpası baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanın milli hüquq doktrinasında da bu fəaliyyətin çoxşaxəli təbiəti xüsusi vurğulanır. Görkəmli hüquqşünas alim, professor M.F. Məlikova qeyd edir ki, hüquqyaratma, həmçinin, ictimai münasibətlərlə bilavasitə bağlıdır, o, sanki dövlət və ictimai münasibətlər arasında əlaqəyaradıcı həlqə qismində çıxış edir [5]. Yəni bu institutun əsasında sadəcə texniki norma istehsalı deyil, cəmiyyətin hüquqi nizamını məqsədyönlü şəkildə formalaşdıran konseptual əsaslandırma dayanır. Bu fəaliyyət sosial ehtiyacın müəyyənləşdirilməsini, normativ aktın konsepsiyasının işlənməsini, layihənin hazırlanmasını, hüquqi tənzimləmənin predmetinin və qəbul olunacaq normativ aktın tətbiq dairəsinin dəqiqləşdirilməsini əhatə edir. Eyni zamanda qeyd etmək olar ki, hüquqyaratma tənzimləyici müddələrin hazırlanması və qəbul edilməsi ilə məhdudlaşmayan, hüquqi nizamın formalaşdırılmasından tətbiqinə qədər uzanan dinamik fəaliyyətdir. Bu məntiq hüquqyaratmanı yalnız “qəbul anı” kimi deyil, intellektual-analitik və təşkilati komponentlərin vəhdətindən ibarət proses kimi dərk etməyə gətirir. Hüquqyaratma eyni zamanda dövlətin (və ya hakim siyasi iradənin) normativ şəkildə ifadə olunmuş iradəsinin formalaşdırılması prosesi kimi xarakterizə edilir. Bu fəaliyyət xüsusi səlahiyyətə malik subyektlər tərəfindən qanunvericiliklə müəyyən edilmiş prosesual qaydalar çərçivəsində həyata keçirilir və hüquq normalarının qəbul

edilməsi, dəyişdirilməsi və qüvvədən düşməsi ilə nəticələnir [4]. Beləliklə, hüquqyaratmada iradəvi-siyasi məzmun (ictimai iradənin ifadəsi), səlahiyyətlik (xüsusi səlahiyyətli subyektlər), prosessuallıq (müəyyən prosedur formaları) və normativ nəticə (yaradılma, dəyişdirilmə, ləğv) vəhdət təşkil edir. Bununla yanaşı, hüquqyaratma fəaliyyətinin məqsədi sadəcə norma yaratmaqdan ibarət deyil; əsas məqsəd normativ tənzimləməyə ehtiyac duyan ictimai münasibətlərin hüquqi çərçivəyə salınması və onların sistemli şəkildə nizama salınmasının təmin edilməsidir. Bu fikir hüquqyaratmanın tənzimləyici rolunu mərkəzə çəkir. Hüquqyaratmanın tərfi yalnız texniki və prosessual elementlərin sadalanması əsasında qurularsa, metodoloji baxımdan natamamlıq yaranır, çünki onun tənzimləyici funksiyası müstəqil konseptual məzmun kimi dəyərləndirilmir. Nəticədə hüquqyaratmanın həqiqi təyinatı dolğun şəkildə açıqlanmır və elmi mühitdə vahid yanaşmanın sabitləşməsi çətinləşir.

Qeyd olunmalıdır ki, hüquqyaratma müəyyən edilmiş hüquqi prosedurlara və səlahiyyət qaydalarına əsaslanır ki, bu da onun rəsmi-təşkilati çərçivəsini müəyyən edir. Lakin institutun mahiyyəti hüquqi iradənin formalaşması və normativ məzmunun işlənməsi mərhələlərində də üzə çıxır. Milli qanunvericiliyimizdə də bu konseptual yanaşma öz əksini tapmışdır. Belə ki, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Qanununun II fəslində normativ aktların qəbuluna qədərki mərhələlər – normativ aktların hazırlanmasının planlaşdırılması, layihələrin hazırlanması, onlara dair rəylərin alınması və ekspertizaların (o cümlədən hüquqi, linqvistik, maliyyə və s.) keçirilməsi prosedurları imperativ şəkildə təsbit edilmişdir [6]. Bu hüquqi çərçivə sübut edir ki, qanunverici özü də hüquqyaratmanı anidən baş verən qərarvermə anı kimi deyil, əksinə, ciddi intellektual-analitik axtarışlar tələb edən mürəkkəb mexanizm kimi qəbul edir.

Hüquqyaratma anlayışının izahında struktur və iyerarxik müxtəliflik də mühüm yer tutur. Hüquqyaratma müxtəlif idarəetmə səviyyələrində həyata keçirilir və bu prosesdə iştirak edən subyektlər səlahiyyət dairəsinə və hüquqi statusuna görə bir-birindən fərqlənir. Eyni zamanda yaradılan normativ göstərişlər hüquqi qüvvəsinə və tətbiq miqyasına görə müxtəlif xarakter daşıyır. Bu iyerarxik müxtəliflik şəraitində hüquqyaratma fəaliyyətinin ən mühüm vəzifələrindən biri normativ aktlar arasında yaranan biləcək kolliziyaların qarşısını almaq və hüquq sisteminin daxili vahidliyini qorumaqdır. Eyni zamanda normativ materialın tətbiqinin müşahidəsi və qiymətləndirilməsi aparılır, tətbiq təcrübəsi əsasında normativ bazanın yenilənməsi üçün hüquqi vasitələrdən istifadə edilir. Məhz bu mərhələdə gələcək hüquqyaratma fəaliyyətinin istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsində ali məhkəmə instansiyalarının təcrübəsinin ümumiləşdirilməsinə dair qərarların, xüsusən də qanunvericilikdəki boşluqları üzə çıxaran Plenum qərarlarının əvəzsiz rolu vardır. Bunun bariz nümunəsi kimi, sırf məhkəmə təcrübəsindəki ziddiyyətləri aradan qaldırmaq və hüquq tətbiqində vahidliyi təmin etməklə yanaşı, cinayət-prosessual qanunvericiliyin gələcək təkmilləşdirilməsi üçün mühüm analitik baza formalaşdıran Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Məhkəmə hökmü haqqında” 24 dekabr 2021-ci il tarixli Qərarını göstərmək olar [2]. Baxmayaraq ki, Azərbaycanın aid olduğu kontinental hüquq sistemində məhkəmə presedenti rəsmi hüquqyaratma mənbəyi sayılmır, Ali Məhkəmənin qanunvericiliyin tətbiqindəki boşluqları və ziddiyyətləri aşkar edən bu cür Plenum qərarları qanunverici subyektlər üçün mühüm analitik signal rolunu oynayır. Bu təcrübə mövcud normativ aktların təkmilləşdirilməsi və yeni ictimai münasibətlərə uyğunlaşdırılması üçün ən etibarlı empirik baza kimi çıxış edir. Bu, hüquqyaratma-

nın müxtəlif aspektlərinin qarşılıqlı əlaqədə formalaşdığını göstərir.

Məqsədə nail olmağın ölçüsü isə hüquqyaratmanın keyfiyyətidir. Hüquqyaratmanın keyfiyyəti təkcə prosedura riayət olunması ilə deyil, qəbul edilən normanın sosial adekvatlığı, daxili məntiqi bütövlüyü və hüquq sisteminə uyğunluğu ilə müəyyən olunur. Hüquqyaratma fəaliyyətinin bu mürəkkəb standartlara nə dərəcədə cavab verdiyini qiymətləndirmək və tənzimləmədəki qüsurları aradan qaldırmaq baxımından Konstitusiya ədalət mühakiməsi əvəzsiz indikator kimi çıxış edir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun öz fundamental qərarlarında, o cümlədən “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 132.1.2 və 53-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 11 noyabr 2021-ci il tarixli Qərarında davamlı olaraq “hüquqi müəyyənlik” prinsipini vurğulayır [3]. Məhkəmə qeyd edir ki, hər bir qanunun və ya onun hər hansı bir müddəasının hüquqi müəyyənlik prinsipinə cavab verməsi vacibdir; bunun təmin edilməsi üçün hüquq normaları birmənalı və aydın olmalı, hüquq tətbiqədən hərəkətləri isə proqnozlaşdırıla bilən olmalıdır. Hüquq normasının məzmunundakı qeyri-müəyyənlik tətbiqetmədə məhdudiyyətsiz mülahizə üçün imkan yaratmaqla qanunun aliliyi prinsipini pozur. Eyni zamanda, hüquq doktrinasında qəbul edildiyi kimi, Konstitusiya Məhkəməsi Konstitusiya-ya zidd normaları qüvvədən salmaqla faktiki olaraq “neqativ qanunverici” qismində çıxış edir və yaranmış hüquqi boşluqları aradan qaldırmaq üçün səlahiyyətli orqanları yeni hüquqyaratma fəaliyyətinə yönəldir. Bu prosesin beynəlxalq müstəvidə də təsdiqi vardır. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (AİHM) də öz qərarlarında dəfələrlə vurğulamışdır ki, hüququn aliliyi prinsipinin təməl daşı hüquqi müəyyənlik (legal certainty) və qanunun qabaqlayıcılığı (foreseeability of law) tələbidir. Məhkəməyə görə,

qanunlar təkcə rəsmi əsasla malik olmamalı, həm də aydın, əlçatan və proqnozlaşdırıla bilən olmalıdır. Bu baxımdan, AİHM-nin Azərbaycana qarşı qəbul etdiyi qərarlar, o cümlədən “Rəfiyev Azərbaycana qarşı” (“Rəfiyev v. Azerbaijan”, no. 81028/17, 8 iyul 2025-ci il) işi üzrə qərar xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məhkəmə bu qərarla daxili qanunvericiliyin aydın olmaması və tətbiqindəki ziddiyyətlərin insan hüquqlarının pozulmasına gətirib çıxardığını bəyan etmişdir [1]. Beləliklə, hüquqyaratma həm hüquqi iradənin normativ formaya salınması mexanizmi, həm də hüquqi tənzimləmənin məzmununu müəyyən edən yaradıcı fəaliyyət kimi dəyərləndirilməlidir. Onun elmi tərifli maddi və prosessual komponentlərin vəhdətini, funksional təyinatını və dəyər əsaslarını birlikdə əks etdirdiyi halda metodoloji cəhətdən əsaslı və izah gücü yüksək olur. Yalnız bu halda hüquqyaratma hüquq sistemində formal aktların istehsalı deyil, normativ nizamın şüurlu və məsuliyyətli şəkildə qurulması prosesi kimi başa düşülə bilər. Müasir dövrdə hüquqyaratma prosesinin transformasiyası rəqəmsallaşma və məlumat əsaslı qərarvermə ilə sıx bağlıdır. İnformasiya texnologiyalarının inkişafı hüquqyaratma fəaliyyətində analitik alətlərin, statistik məlumatların və proqnozlaşdırma modellərinin istifadəsini genişləndirmişdir. Bu isə hüquq normalarının hazırlanmasında subyektiv yanaşmaların azalmasına və daha əsaslandırılmış, sübuta əsaslanan (evidence-based) tənzimləmə modelinin formalaşmasına gətirib çıxarır. Belə yanaşma hüquqyaratmanın keyfiyyətini artırmaqla yanaşı, qəbul edilən normativ aktların effektivliyinin əvvəlcədən qiymətləndirilməsinə və mümkün risklərin minimallaşdırılmasına imkan yaradır [9].

III. Nəticə

Hüquqyaratmanın proaktiv modeli – yəni sosial dəyişiklikləri təkcə izləyən yox, qabaqlayan norma yaradıcılığı – müasir dövrdə dövlət idarəçiliyinin strateji üstünlüyünə çevrilmişdir; reaktiv hüquqyaratma isə qaçılmaz olaraq qa-

nunvericinin daim geridə qalmasına səbəb olur. Aparılan təhlil göstərir ki, mövcud doktrinal yanaşmalar hüquqyaratmanın müxtəlif aspektlərini əks etdirsə də, heç biri tək başına tam izah vermir. Ən ciddi çatışmazlıq məqsədlə vasitənin qarışdırılmasıdır – tənzimləmə əvəzinə norma yaratmanın mütləqləşdirilməsi. Təklif edilən tərifi bu problemi aradan qaldırır. Hüquqyaratmanın kon-

septual çərçivəsinin dəqiqləşdirilməsi normativ aktların keyfiyyətinin, hüquqi müəyyənliyin və sistem ardıcılığının yüksəldilməsi üçün vacibdir. Gələcək tədqiqatların istiqaməti – qabaqlayıcı (proaktiv) tənzimləmə modellərinin işlənməsi və rəqəmsal mühitdə hüquqyaratma prosedurlarının təkmilləşdirilməsidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin Rafiyev v. Azerbaijan (Application no. 81028/17) işi üzrə 8 iyul 2025-ci il tarixli Qərarı.
2. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun “Məhkəmə hökmü haqqında” 24 dekabr 2021-ci il tarixli Qərarı.
3. Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 132.1.2 və 53-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” 11 noyabr 2021-ci il tarixli Qərarı.
4. Борисов А.С., Меркулов П.А. Правотворчество: теоретико-методологические основы. Москва: Юрлитинформ, – 2016.
5. Məlikova M. Hüquq nəzəriyyəsi: Dərslik. Yenidən işlənmiş və əlavələr edilmiş üçüncü nəşri. – Bakı: Elm və təhsil, – 2019.
6. “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının 21 dekabr 2010-cu il tarixli 21-IVKQ nömrəli Konstitusiya Qanunu: [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/21300>
7. Дроздова А.М. Правотворчество как многоэтапный процесс формирования нормативных актов. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, – 2014.
8. OECD (2021). OECD Regulatory Policy Outlook 2021. OECD Publishing, Paris.
9. World Bank (2022). GovTech Maturity Index: The State of Public Sector Digital Transformation 2022. Washington, DC: World Bank.

Имамалиев Гусейн Гейрат оглу,

магистрант II курса по специальности «Теория и история государства и права»
кафедры теории и истории государства и права юридического факультета
Бакинского государственного университета

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПРАВОТВОРЧЕСТВА: ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ПРИРОДА

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются концептуальные основы правотворчества как сложного правового института. Несмотря на отсутствие законодательного определения в Конституционном законе Азербайджанской Республики «О нормативных правовых актах», автор систематизирует доктринальные подходы для раскрытия сущности правотворчества. Анализируются узкий (процедурный) и широкий (функциональный) подходы, выявляются их достоинства и недостатки, предлагается сбалансированное определение, объединяющее материальные и процессуальные компоненты.

Выделяются основные функции правотворчества: регулятивная, системообразующая и динамического обновления, а также вспомогательные функции. Особое внимание уделяется критерию легитимности правотвор-

чества: эффективность нормативных актов зависит не только от формальных полномочий, но и от социального признания, соответствия публичным интересам и основным правовым принципам. Исследование опирается на азербайджанскую правовую доктрину, национальное законодательство, решения Конституционного Суда и Верховного Суда Азербайджана, а также практику Европейского Суда по правам человека. Рассматривается влияние цифровизации и подхода, основанного на доказательствах, на трансформацию современного правотворческого процесса. В заключении обосновывается необходимость проактивной модели правотворчества, которая предвосхищает социальные изменения, обеспечивая правовую определённость, качество нормативных актов и системную согласованность.

Imamaliyev Huseyn Geyrat,

Second-year master's student, "Theory and History of State and Law" specialty, Department of Theory and History of State and Law, Faculty of Law, Baku State University

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE LAW-MAKING PROCESS: DOCTRINAL APPROACHES AND INSTITUTIONAL NATURE

SUMMARY

The article examines the conceptual foundations of law-making as a complex legal institution. Despite the absence of a statutory definition in the Constitutional Law "On Normative Legal Acts" of the Republic of Azerbaijan, the study systematizes doctrinal approaches to reveal the essence of law-making. The author analyses narrow (procedural) and broad (functional) approaches, identifying their strengths and limitations, and proposes a balanced definition that integrates both substantive and procedural components.

The article highlights the core functions of law-making: regulatory, system-creating, and dynamic renewal, along with auxiliary functions. Special attention is paid to the legitimacy criteria of law-making, emphasizing that the effectiveness of normative acts depends not only on formal authority but also on social acceptance, alignment with public interests, and compliance with fundamental legal principles. The study draws on Azerbaijani legal doctrine, domestic legislation, decisions of the Constitutional Court and the Supreme Court of Azerbaijan, as well as the case law of the European Court of Human Rights. The article also explores the impact of digitalization and evidence-based approaches on the transformation of contemporary law-making processes. The conclusion advocates for a proactive model of law-making that anticipates social changes, ensuring legal certainty, quality of normative acts, and systemic coherence.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.03.2026

Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 14.04.2026

Çapa qəbul olunma tarixi: 16.04.2026